

de Zelfzwichter

2011 / 4

Molens en de omgeving
Wiekstanden als communicatiemiddel
Museale molenvondsten in het NAD

JOHAN VAN DIJK

Molens en de omgeving

Voor een molenaar is de omgeving van de molen eigenlijk net zo belangrijk als de molen zelf. Een slechte molenbiotoop kan er voor zorgen dat de molen zijn werk niet naar behoren uit kan voeren. In dit artikel een interview met biotoopwachter Thomas Sleyfer van het Groninger Molenhuis en Het Gilde van Vrijwillige Molenaars en vrijwillig molenaar Theo Bijl van de korenmolen Aeolus in Farmsum over de problematiek rond deze molen en over de biotoop in het algemeen.

Aeolus

De korenmolen Aeolus in Farmsum vierde dit jaar zijn tweehonderdjarig bestaan. De molen kent een roerige geschiedenis en heeft het grootste deel van zijn bestaan aan de zuidzijde van de oude sluizen van het Eemskanaal gestaan, maar werd in de jaren zeventig van de twintigste eeuw over een afstand van 800 meter verplaatst naar de huidige locatie aan de Borgshof. Geheel zonder slag of stoot ging deze herbouw niet. Net voordat het oude achtkant op de met oude stenen opnieuw opgemetselde onderbouw werd geplaatst knapte de giek van de kraan en kwam het achtkant naar beneden en raakte daarbij onherstelbaar beschadigd. Vervolgens werd een vrijwel nieuw achtkant gebouwd in de nog open ruimte op de Borgshof. We spreken in dit geval van een ideale molenbiotoop. Een biotoop is letterlijk uit het Grieks vertaald een leefplaats en is een begrip in de biologie om de leefomgeving van een plant of dier te beschrijven. In de jaren zeventig van de vorige eeuw bedacht de bekende Zaanse molenaar en molendeskundige Evert Smit jr. de

term molenbiotoop. Sinds die tijd is deze term voor molenaars een algemeen bekend begrip geworden. Hieronder zullen we zien dat de Aeolus (ook een Griekse naam, namelijk die van de god van de wind) te kampen kreeg met een verslechterende molenbiotoop.

Veranderende omgeving

In de loop der jaren is de omgeving van de Aeolus nogal veranderd. "Toen ik hier begon in oktober 1991 kon ik de gehele kerk en toren van Farmsum nog zien" vertelt vrijwillig molenaar Theo Bijl (73). We zitten op een koude winderige dag eind oktober in het 'winterverblijf' op de stellingzolder van de molen. Bijl vertelt verder over de interesse die hij altijd al in molens had. De vrijwilliger volgde zijn opleiding tot molenaar bij instructeur Dick Wijchgel op molen De Hoop in Garsthuizen. Toen hij klaar was met de opleiding beschikte Delfzijl over slechts één molenaar voor de beide molens in de havenstad, de Aeolus in Farmsum en de Adam op de Molenberg in het centrum. Bijl mocht een keuze maken. Aangezien de Adam als expositieruimte is ingericht wat voor moeilijkheden bij het malen zorgt, koos Bijl voor de Aeolus waar malen wel mogelijk is. Kon Bijl de bijzondere kerk in het centrum van Farmsum in de beginperiode nog helemaal zien, tegenwoordig zie je alleen het topje van de toren nog. Omdat de bomen aan de noord- en noordwestzijde van de molen een dermate grote windbelemmering begonnen te vormen nam Bijl contact op met de gemeente Delfzijl, de eigenaar van de molen. Bijl werd doorverwezen naar de afdeling wijkbeheer Farmsum. Het antwoord van wijkbeheer was direct dat

DAT MOLEN EDENS NIET ALLEEN IN 2006 WERD VERHOOGD
MAAR OOK AL IN 1870 IS GOED TE ZIEN.

er geen bomen zouden worden gekapt. Bijl schreef hierop een brief aan het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Delfzijl. Een reactie werd gegeven in de trant van "er zijn ook mensen die bomen mooier vinden dan molens". Uiteindelijk werd besloten contact op te nemen met de biotoopwachter van het Groninger Molenhuis en het afdelingsbestuur Groningen van het Gilde van Vrijwillige Molenaars, Thomas Sleyfer. Sleyfer (68) is sinds 2004 tweede vrijwillig molenaar op De Korenschoof in Noordlaren en weet ook op grond van eigen ervaringen daar hoe bomen het draaien van een molen kunnen belemmeren. "Omdat ik uit de wereld van de ruimtelijke ordening kom werd ik door mijn oud-instructeur, wijlen Leen Duijm, gevraagd of ik mij binnen het Gilde in Groningen bezig wilde houden met biotoopzaken." In de provincie Groningen waren voorheen meerdere biotoopwachters actief, aangestuurd door het landelijke bestuur van het Gilde van Vrijwillige Molenaars, maar tegenwoordig is Thomas Sleyfer degene die de belangen voor de hele provincie behartigt. Sleyfer benadrukt daarbij wel dat het in eerste instantie de taak van de (vrijwillige) molenaars is om de omgeving

MOLEN DE KORENSCHOOF TE NOORDLAREN WORDT
AAN DE OOSTZIJDE FLINK GEHINDERD DOOR HOGE BOMEN

van de molen in de gaten te houden. De molenaars hebben de kortste contacten met de omgeving en kunnen de lokale kranten het beste in de gaten houden om te zien of er eventueel bouw- of beplantingsplannen in de buurt van de molen zijn. Molenaars moeten vooral letten op: bouwplannen, bestemmingsplannen en ruimtelijke visies. Als er sprake is van een situatie waarin de molenaar hulp nodig heeft bij het verdedigen of verbeteren van de molenbiotoop kan de hulp van Sleyfer ingeschakeld worden. "Gemiddeld zijn er zo'n vijf gevallen per jaar waarbij ik betrokken ben." vertelt Sleyfer. De verhoging van molen Edens in Winschoten was een uniek geval in onze provincie. Sleyfer werd halverwege dit proces biotoopwachter. De verhoging van Edens was nodig vanwege bouwplannen die strijdig waren met het eigen gemeentelijke beleid, kort tevoren vastgesteld in een visie waarin de molenbiotoop werd beschermd. Het is dus altijd oppassen geblazen, zeker in het geval van Winschoten waar de toenmalige gemeente Winschoten (thans gemeente Oldambt) ook eigenaar was van de drie molens in de Molenstad. In de afgelopen jaren zijn er meerdere bouwplannen geweest die eventueel

nadelig voor de molen kunnen zijn. Hierbij valt te denken aan de herinrichting van het Boogplein naast molen De Ster in Winsum. Maar Sleyfer benadrukt dat het toch met name de beplanting is die roet in het eten gooit. "Als je oude foto's van Groninger dorpen met foto's van nu vergelijkt zie je een grote toename van de hoeveelheid groen" legt de biotoopwachter uit.

Casus Aeolus

Thomas Sleyfer en Theo Bijl kwamen samen verder in actie tegen de gemeente Delfzijl. Ze kwamen terecht bij het hoofd van de gemeentewerken. Na enig overleg werd uiteindelijk besloten 8 bomen achter het dorps-huis naast de molen te kappen om wat meer lucht te krijgen voor het wiekenkruis. "Als we de biotoop echt optimaal willen maken moet er een vrije 400-meter-grens rond de molen worden aangehouden, maar dat zou betekenen dat het hele park moet worden gekort-wiekt." Bijl en zijn collega-molenaar Bert Peihak, bij hun werk geassisteerd door de 83-jarige klusjesman Anno Oolders en Floris van Dijk, zijn zich er terdege van bewust dat de Aeolus niet meer professioneel hoeft te draaien. Wel heeft Bijl duidelijk aangegeven dat als er niks verbeterd hij er mee stopt. "Als ik niet

meer kan draaien met de molen omdat die geen wind meer vangt houd ik er mee op, dat heb ik ook tegen de gemeente gezegd." Pas op de stelling van de molen is goed te zien hoe hoog de bomen zijn. Vanaf de grond is dit niet zo goed te zien. De acht bomen staan er nog steeds. Bijl zal een vinger aan de pols blijven houden en de gemeente moet zijn woord houden. "Anders kun je de publiciteit zoeken en zeggen dat je te maken hebt met een onbetrouwbare overheid" grapt biotoopwachter Sleyfer op de stelling terwijl hij met Bijl op de foto wordt gezet door de fotograaf. Zover zal het vast niet komen, al moeten molenaar en biotoopwachter er steeds rekening mee houden dat de ambtelijke molens helaas langzamer draaien dan de Aeolus...

FOTO: ELMER SPAARGAREN

